

A TELEVÍZIO-NÉZŐVÉ NEVELESRŐL

NAGY ANDOR

Részletek „A televízió pedagógiája“ c. tanulmányból

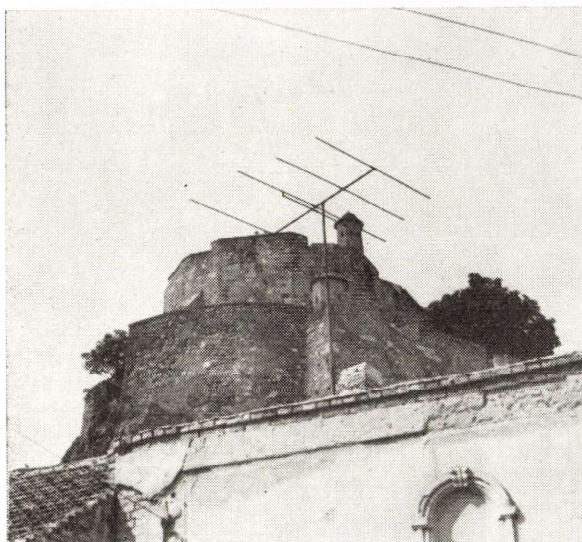
A XX. század forradalmi változást hozott az élet számos területén. Újabb eszközök, újabb energia-bázisok születtek, forradalom-sorozat zajlott le a társadalomban és a technikában, a tudomány rohamléptekkel halad előre...

Korunkat számos jelzővel illették, melyek közül igen találó a „gépkorszak”, hiszen a gép az ember nélkülözhetetlen tartozékává lett, valósággal hozzá nőtt. Az utóbbi időben azonban egy újszerűnek ható megfogalmazás „képkorszaknak” nevezi korunkat, melynek jogosságát, főleg a film és a televízió térhódítása, tömeges elterjedése teszi valóban indokolttá. Az ipari és technikai forradalom eredményeképpen kialakultak a gondolat, a műveltség, a művészet publikációjának e képi eszközei. Némi túlzás, bizonyos egyoldalúság jellemző *John Scupham*, a BBC iskolarádió és -televízió felügyelője vélekedésére, mégis nagyon érdekes, ahogy korunkról vélekedik: „A mi korunk, a pedagógiai távközlés kora, az a kor, amelyben az emberek átlépik a tudatlanság határait, lerázzák magukról a babonák és az idejétmúlt hiedelmek terhét, s eléri emberi lényük teljes kifejlődését” [1].

A televízió hódító útja

Az ún. audio-vizuális eszközök vonatkozásában a filmnek igen nagy szerep jutott. A film igen nagy népszerűségét is túlszárnyalta azonban a világra ablakot nyitott televízió, melynek rohamos elterjedése minden képzeletet felülmúl. Jellemző, hogy bár 1936 óta vannak televíziós adók világszerte, 1948-ban csupán 4 millió előfizetőt tartottak nyilván, de ez a szám 1962-re meghaladta a 100 milliót. A világ lakosságát tekintve 1963-ban már minden 100 lakosra 4 televíziós készülék jutott. 1964-ben 80 országban van rendszeres televíziós adás. Ebben az évben (1964) a legtöbb előfizetőt Amerikában tartják nyilván (a lakosság 32 %-a), de igen nagy a televízióval való ellátottság Angliában (23 %), Svédországban (21 %), Dániában (19 %), NSZK-ban (12 %) és a NDK-ban (11 %).

A Központi Statisztikai Hivatal 1963-as felmérése szerint hazánkban is, egyetlen kulturális eszköz elterjedéséhez sem hasonlítható gyorsasággal hódított teret a televízió. 1958-ban még 1000 lakosra 7 előfizető jutott, 5 év múlva ez a szám 47-re emelkedett. Évente közel 100 ezer új előfizetőt vettek nyilvántartásba. Az 1963-as adatok szerint a lakosság 1/6-od részének van televíziója, 100 család közül 16 nézheti saját lakásában a televízió adásait. A számadatok 1964-ben továbbnővekedtek. Április 31-ig 548 ezer előfizetőt vettek nyilvántartásba [2].

A jelen és a múlt

Foto: Nagy Andor

A fentiekből világossá válik, hogy a televízió tömegkommunikációs rangra emelkedett hazánkban is, és a terjeszkedési folyamat még korántsem zárult le. Sokan vizsgálják már és vizsgálják ma is, hogy mi az oka ennek a gyors térhódításnak. A magyarázatot általában abban látják, hogy élményekkel, intellektuális és emocionális impressziókkal teszi gazdagabbá nézőit, lehetővé teszi a világ megismerését, szórakoztatva tanít, tájékoztat, s mindehhez még hallatlan kényelem is párosul! A mozgó kép és a hang varázsereje valószínűleg csalogatja, majd

a képernyő elé „rögzíti” a nézőket. A televízió az eleven élet illúzióját adja, a szemléletesség, a gyermek és a felnőtt figyelmét egyaránt leköti.

A televízió hatása a felnőttre és gyermekre

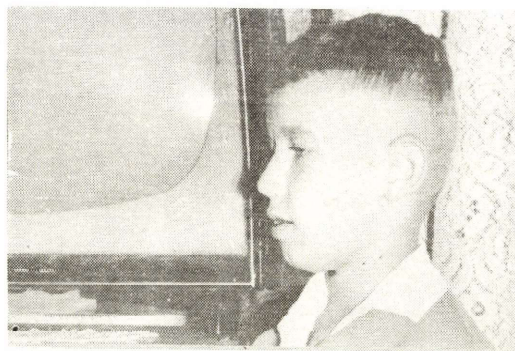
Az audio-vizuális eszközök, így a televízió is igen nagy hatást gyakorol felnőttre és gyermekre, a gyermekre való hatása azonban még erősebb, s ez igen kedvező lehet ifjúságunk fejlődése szempontjából. Nem szabad azonban megfélelkezünk a televízió negatív hatásáról sem. *Sztrojeva* úgy vélekedik, hogy egy és ugyanazon *tömlőt* meg lehet tölteni éltető erővel, de méreggel is [3]. A mesék világából véve a példát azt is mondhatnánk, „nagy szellem” van bezárva a televízió-dobozba, s tőlünk, csak tőlünk függ, hogy mikor engedjük ki onnan!

Alig van a világon olyan televízióval rendelkező ország, hol ne végeznének széleskörű vizsgálatokat, ne elemeznék a televízió hatását. Pszichológusok és pedagógusok kutatnak lelkesen, hogy az „elszabadult szellem” jó vagy rossz irányba hat-e? Elemzik a színházak, mozik, könyvtárak, a hagyományos népművelési formák szempontjából is a televízió hatását. Igyekeznek válaszolni arra a kérdésre, hogyan hatna még erőteljesebben, még több emberre a televízió pozitív irányban, hogyan lehetne megismertetni a televízió-nézőkkel — a nagyobb hatás elérése érdekében is — a televízió sajátos esztétikáját, megtanítani a helyes nézésre, a televízióval szembeni kritikus magatartásra... 1964-ben hazánkban is országos konferencia [4] foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Az itt felmerülő problémák közül az egyik legizgalmasabb volt a nézővé nevelés kérdése. Nyilvánvaló, hogy a televízió lényegesen többet segítene, nagyobb hatást jelentene gyermekre és felnőttre egyaránt abban az esetben, hogy ha a nézők megfelelő televízió nézés-sel kapcsolatos, esztétikai és egyéb vonatkozású ismeretanyaggal rendelkeznének. Már az is sokat segíthetne, ha a nézők nem általában a televíziót néznék, hanem a televízió egyes műsorát szemelnék ki megtekintésre. Ez együtt járna a televízió műsora színvonalának ugrásszerű megjavulásával is. Ismeretes ugyanis, hogy a televízió differenciálni igyekszik. Egy-egy réteghez, korosztályhoz kíván szólni, de hogyha a néző mindent néz, tehát nem a neki sugárzott műsorokat is, csak elítélően vélekedhet a televízió műsoráról. Az előzőekből azt a következtetést vonhatjuk le, minden televízió néző számára, hogy válogatni kell a televízió műsorából, azokat az adásokat kell megnézni, melyeket „neki” sugároztak.

Még fokozottabban érvényes a fenti megállapítás és javaslat a fiatalságra, a gyermekekkel kapcsolatban, kikre, mint az áradat zúdul a televízió műsora, sokszor az adás kezdetétől az adás befejezéséig. Mivel a televízió nézők tekintélyes része gyermek, nem beszélve arról, hogy sokkal fogékonyabb a televízió hatását illetően mint a felnőtt, de egyéb lényeges szempontok is helyet kapnak, különösen fontos feladat a gyermek és a televízió kapcsolatával behatóan foglalkozni.

A televízió és a gyermek

Milyen hatással van a televízió a gyermekre? Elősegíti-e vagy gátolja fejlődését? Milyen példaképeket ad? Fejleszt-e gondolkodását vagy egyszerű befogadóvá teszi? Mire motiválja? Hogyan változtatja meg megszokott napi beosztását? Milyen befolyással van a gyermek intellektuális fejlődésére? Milyen hatással van a gyermek

A televízió és a gyermek

Foto: Nemes Péter

esztétikai, erkölcsi fejlődésére, érdeklődésére, érzelmi életére, gondolkodására, tevékenységére, egész személyiségére? Milyen körülmények között nézi a gyermek a televízió műsorát és mennyi ideig? [5]

Ilyen és ezekhez hasonló kérdések foglalkoztatják a pedagógusokat, a szülőket, valamint a televízió szakembereit is nyugaton és keleten. Tegyük mindjárt hozzá, hogy a fenti kérdésekre adott válaszok olykor nagyon pesszimisztikusak. Főleg a nyugati országokban lévő szülők és pedagógusok látják nagyon sötéten a gyermek jövőjét a televízió térhódítása következtében. S tegyük hozzá, joggal! Természeteszerű, hogy a televízióval kapcsolatos problémák is másképp jelentkeznek a szocializmust építő országokban.

A televízió óriási eszköz lehet a szülő és a pedagógus kezében, ha ügyesen tud bánni azzal. *Siegfried Mohrhof*, az 1958. októberében megrendezett londoni nemzetközi konferencián („A film, a televízió és a gyermek”) erről a kérdéstről így vélekedett:

„Egy demokratikus világ polgára, ha uralkodni akar azokon a hatásokon, amelyeket egzisztenciájára, a film és a televízió gyakorol, ha ura akar maradni ennek az egzisztenciának és ki akarja vonni azt a közlési eszközök szoktatása alól, meg kell tanulnia ismerni ezeknek a közlési eszközöknek a szerepét és működését” [6].

A fentiekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy meg kell ismerkednünk a televízióban rejlő lehetőségekkel. Fel kell ismernünk és fel kell használnunk a televízió pozitív hatását. De látnunk kell a hatás dialektikus voltát, a televízióban rejlő veszélyeket is. Különösen fontos felébreszteni ilyen vonatkozásban is a szülők és a pedagógusok felelősségét. A szülők és a pedagógusok tekintélyes része ugyanis még nincs eléggé tisztában a televízióban rejlő pozitív és negatív hatással.

A televíziónézés optimális időtartama és a helyes műsorválasztás szempontjai

Ma még nagyon sok gyermekre jellemző, hogy szinte mindent megnéz a televízióban. Olykor a szülő örül ennek, mert gyermekét a televízió leköti, nem kívánczik el otthonról, nem rendetlenkedik, stb. Viszont ha később a gyermekkel problémái lesznek, csodálkozva kérde önmagától, vajon kitől tanulta, honnan látta, kétségbeesve fogja majd okolni a pedagógusokat, elmarasztalni a televíziót és a társadalmat, holott az ő liberalizmusa a bajok okozója!

Ma még a pedagógusok jelentős része is csak az iskolába fáradtan, álmosan menő gyermek láttán ébred rá arra, hogy ezzel a kérdéssel is foglalkoznia kell. A televízió a nézők tekintélyes részét a 2–16 éves korú fiatalokból verbuválja. A nyugatnémetországi ellensbachi Népmozgalmi Intézet közvéleménykutatása szerint pl. a fiatalok 26 0/0-a néz rendszeresen televíziót. Svájcban viszont az ifjúság 68,6 0/0-a rendszeresen televízió-néző [7].

H. Himmelweit angliai kutatásai szerint a 7–14 évesek átlag heti 11–13 órát töltenek a képernyő előtt. *A. P. Higgins* feljegyzései ugyan-

csak az angol fiatalok televízió-nézésével kapcsolatban heti 20 órát mutatnak. *Schramm* amerikai és kanadai kutatásai alapján azt mutatja ki, hogy ott a gyermekek 16 %-a napi 4 órát tölt a képernyő előtt [8].

Az arány a mi fiataljaink vonatkozásában a fentieknél lényegesen jobb ugyan, bár olyan feljegyzés is van, mely szerint több mint 10 órát töltenek átlagosan hetente a mi gyermekeink is a televízió előtt, jól lehet, a magyar televízióknak két szünnapja is van és gyermeknézőink vonatkozásában a vasár- és ünnepnapoktól eltekintve csak az esti adások jöhetnek számításba [9]. Főiskolánk Neveléstudományi Tanszéke által készített egri felmérés szerint a VIII. osztályos tanulók 60–80 %-ának legkedveltebb időtöltése a televízió nézés [10].

Amíg a nyugati államokban a televízió műsora általában negatív irányban tereli a gyermekek fejlődését, a műsor tekintélyes része az idegek korbácsolásával, a káros eszmények magasztalásával, erotikával és egyébekkel igyekszik a képernyő elé „szegezni” a nézőt, a szocialista országok televíziói, így a mi televízióink is, igyekeznek a károsan ható tényezőket elkerülni és pozitív irányba terelni a nézők érdeklődését, pozitív irányban hatni a fiatalság fejlődésére [11].

Mindez igaz ugyan, mégis túlzottan vulgáris lenne a kérdést így elintézni. Sőt ez esetben a szocialista országokban foglalkozni sem kellene a televízió és a gyermek kapcsolatával, az említett problémákkal. Jóllehet nálunk nem kell ugyan a szülőknek és a pedagógusoknak annyira aggódniuk a gyermek televízió nézése miatt, mint mondjuk az amerikai szülőknek, illetve az angoloknak [12], de probléma, ha más jellegű is, a televízió nézése kapcsán a mi gyermekeinkkel is bőven adódhat.

A televízió ma még sok családban az újdonság varázsával hat. Mint egy újfajta háziisten elfoglalja a lakás legelőkelőbb helyét és valósággal rabságra ítéli a család apraját-nagyját. A legtöbb új televízió néző családotól üli végig az egész műsoridőt. Nem gondolnak arra, hogy a gyermeknek egy-egy műsor nem való, nem érti azt meg, vagy félreérti a szituációkat stb. Az sem érdekli a szülők egy részét, hogy a gyermeknek ideje lenne már lefeküdni, hisz másnap korán kell kelni, iskolába kell menni, és ott teljes aktivitással kell dolgozni. Sok szülő elfelejti megkérdezni a gyermektől – vagy arra sem jut idő! – a másnapi feladatot, elmarad az aznapi beszámoltatás, „mi történt az iskolában”, a szülő figyelme is az adás kezdetétől a befejezésig a képernyőre irányul. Nézik a televíziót rendületlenül, olykor még a vacsoráról is megfeledkezve, illetve ha megéheznek csak úgy nézés közben eszegetnek valamit. Ilyen vonatkozásban is nagy szerepe van pedig a szülő példaadásának. Az a szülő ugyanis, aki arról igyekszik meggyőzni gyermekét, hogy nem helyes hosszú időn át nézni a televíziót, ugyanakkor ő maga végignézi minden műsort, nem hat eléggé meggyőzően gyermeke előtt.

Sokszor az egyszobás lakás is ilyen jellegű probléma forrásává válik. Az a szülő, aki este 8 órakor ágyba akarja küldeni gyermekét nagyon nehezen tudja megvalósítani elgondolását abban az esetben, ha továbbra is televíziót néznek a szülők. Mit kell tenni ilyenkor a

szülőknek? Nyilvánvalóan az a helyes, hogyha gyermeke fejlődése érdekében ő maga lemond a szórakozásról, a televízió további nézéséről. És ezzel elkerüli, hogy gyermeke esetleges negatív hatásoknak legyen kitéve, illetve hogy másnap álmosan jelenjen meg az iskolában [13].

A pedagógusoknak is igen sok feladat adódik a televízió és a gyermek kapcsolatából. A pedagógus családlátogatásai alkalmával helyes, hogyha ezekkel a kérdésekkel is foglalkozik. Elbeszélget a szülőkkel arról, hogy hogyan kell helyesen megszervezni a gyermek napi időbeosztását. Ugyanis ha kialakul és szokásává válik a gyermeknek a hétköznapok és az ünnepnapok támasztotta feladatok végzése, abban megfelelő helyet kap a televízió nézés is, bizonyára olyan problémák nem fordulnak elő, mint amelyekről egyes iskolai dolgozatok is beszámolnak. „Reggel felkelek és kitakarítok, mikor készen vagyok, apu bekapcsolja a televíziót. Mikor vége az adásnak, elfogyasztjuk az ebédet. Ebédután mesét olvasok. Utána újból bekapcsoljuk a televíziót. Mikor vége a délutáni adásnak, megesszük az uzsonnát és társasjátékozunk. Este újból bekapcsoljuk a televíziót. Adás közben elalszom” [14]. Egy budapesti család vasárnapi programját tükrözi a fenti idézet, melyet a gyermek dolgozatából írtunk ki. Ebből a beszámolóból is kiderül – bár ez esetben tartózkodunk az általánosítástól! –, hogy a dolgozatot író gyermek családjával együtt a hét egyetlen szünnepjét is odahaza, bent a lakásban töltötte, nagyjából végigülve ezt a napot is. Jól lehet, a gyermek hétköznapjaiban is igen sokat ül. Előbb az iskolában, majd a napköziben vagy otthon tanulva, végül a televízió előtt. Pedig a szervezetnek – s főleg a fiatal szervezetnek – szabadlevegőre, mozgásra is nagy szüksége van. Éppen ezért egészségügyi szempontból, a testi nevelés szempontjából sem helyeselhető, hogy a gyermek hosszú időn át nézze naponta a televíziót.

Megfelelő kritikával kell ugyan fogadni, hisz nem teljesen érthetünk egyet *Dr. E. Flemिंग*gel – aki a Lengyel Tudományos Akadémia megbízásából készített dolgozatot a televízió szerepéről. – *Fleming*, a kisiskolások hétköznapi időbeosztására a következőket javasolja:

alvás	9 óra
tisztálkodás, étkezés	1 óra
iskola, közlekedés	5,30 óra
házimunka	0,30 óra
pihenés a szabadban	3 óra
tanulás	2,30 óra
olvasás	1 óra
rádióhallgatás	0,30 óra
televíziónézés	1 óra

Ezt a napirendet, így ahogy van semmiképpen nem fogadhatjuk el, nem javasolhatjuk, számunkra főleg azért érdekes, mert a fenti időbeosztás szerint – bár abban nem szerepel többek között játék, sport... – csak egy óra jut a televízió nézésére [15].

Nyilván akkor jár el a pedagógus és a szülő helyesen, ha a gyermeknél szokássá válik a rendszeres napi program. Szokásává lesz a lefekvés és felkelés, az étkezés és a munka (iskola). Ezek pontos napi betartását a szülőnek ellenőriznie kell. A gyermek egyéb programja a körülményeknek megfelelően variálódhat. Ha a gyermek testi-lelki fejlődése szempontjából szükséges feladatoknak maradéktalanul eleget akar tenni, elég kevés időt fordíthat a televízió nézésére. Éppen ezért fontos, hogy nagy körültekintéssel válasszuk ki a gyermek számára a legtöbb élményt adó, fejlődését leginkább elősegítő műsorokat. Helyes, hogyha a szülők előre megnézik a televízió heti programját és abból kijelölik a gyermek számára hasznos és érdekes műsorokat. Ezek bővelkedjenek mozgásban, cselekményben, olyan műsorok legyenek, melyek a gyermek figyelmét lekötik. Akkor jár el a szülő helyesen, hogyha gyermekeivel együtt alakítja ki a heti televízióműsort, nem hat direkt módon a gyermekekre, nem tiltja őket a műsoroktól, de rávezeti arra, hogy melyek azok a műsorok, amelyek fejlődésük szempontjából előnnyel járnak, melyek számukra élményt nyújtanak, illetve elmondja azt is, hogy miért nem javasolja a többi műsort. *Dr. Megyeri Ferenc* közlése szerint olyan család is van ma már, mely miután nagy körültekintéssel elkészítette a gyermekek heti televíziós-programját, kifüggeszti azt tájékoztatás végett a gyermek órarendje mellé [16].

A gyermek televízióműsorának helyes kiválasztása igen nehéz feladat elé állítja a szülőket, melyhez nagyobb segítséget kellene kapniuk. Mivel a televízió már jó előre ismeri a műsorok tartalmát és a bennük rejlő, gyermek számára esetleges káros problémákat is, vagy a rádió és televízió újságban, vagy a műsorok ismertetésénél (előzetes heti műsor) tájékoztathatná a szülőket. Főleg a filmek kiválasztása állítja sokszor nehéz feladat elé a szülőket. S itt elsősorban nem is az okoz gondot, hogy a filmek színvonala igen gyenge, és csak az idejét rabolja el igen sok esetben a nézőknek, hanem problémát jelent a szülőknél a korhatár megjelölés is.

Sok szülő ugyanis látva, hogy az előbb vetített 14, illetve 16 éven aluliaknak nem ajánlott filmben nem voltak ágyjelenetek, erőszakoskodások, stb. úgy véli, hogy a gyermek legközelebb nyugodtan megnézheti azokat a filmeket is, amelyek korhatárhoz kötöttek. Így viszont a mozikban hiába tiltja a rendelkezés, hogy ne nézzenek olyan filmeket a gyermekek, amik nem nekik valók, a televízióban ugyanis a gyermek ezekhez a filmekhez is minden nehézség nélkül — ez esetben a szülő felelőtlensége miatt — hozzájuthat.

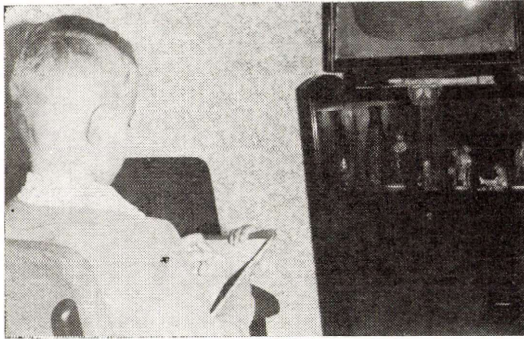
— Nyilvánvaló, hogy a filmek korhatár-megjelölésénél szerepet kap a szexuális problémákon túl egyéb szempont is, melyekkel itt nem kívánok részletesen foglalkozni. — Azok a gyermekek, akik nem nekik való műsort néznek (pl. kegyetlenkedéssel, halálesettel és egyéb, a gyermekekre károsan ható jelenetekben bővelkedő filmeket) sokszor felsírnak álmukban, felriadnak, kiabálnak, félnek stb. s a szülők minderről olykor semmit sem tudnak, hisz a gyermek csak a legkritikább esetben ébreszti fel szüleit [17].

A szülőknél nem lehet más célja, minthogy gyermekük testileg

és szellemileg egészséges, erkölcsös, jóra és szépre fogékony emberre fejlődjön. Mindez azonban megköveteli a szülőtől, hogy tartsa távol gyermekét a kellemetlen, károsan ható benyomásoktól. A gyermek a televízió képernyője segítségével bepillantást nyerhet a felnőttek világába is, ez a bepillantás azonban nem mindig szerencsés. A megrendítő élmények mély nyomokat hagynak hosszú időre a fejlődő gyermek lelkében.

Műsorkritika, esztétika, ízlés

A gyermekre, mint ismeretes, igen nagy hatással van a gyilkosság, erőszak, a halál, stb. nézése, de negatív hatást válthat ki a tűz is. Jegyezzük meg, hogy a mi televízióinkban ritkán találkozunk főleg

„Rajzolj velünk!”

Foto: Nemes Péter

gyermekműsorban ilyen problémákkal, de nálunk is előfordulnak. Nyugaton azonban ez általánosnak mondható. Jellemző például, hogy az amerikai televízió szórakoztató műsor keretében gyermekeknek szánt adásban egy hét során az alábbiakat sugározta: 77 gyilkos, 22 hivatásos csavargó, 53 lövöldözéses jelenet, 30 közelharc löfegyverrel, 59 közelharc ököllel, 7 gyermekrablás, 3 szadista korbácsolás, 2 mérgezés, 2 közelharc kése-léssel, 2 bombázás, 3 gyilkos-

ság mérgezett nyíllal és mérgezett lándzsaheggyel, 1 gyilkosság lapátal, 1 halálos kimenetelű vonatgázolási jelenet, több lincselés, erőszak, verekedés, öngyilkosság, 1 tigris közelharca emberhalállal, gyerekek korbácsolása, levegőbe röpdülő löporraktár, szadisztikus jelenetek stb. (A fentiek az Illinois állambeli Wilmette városban a szülők jegyezték le!) [18].

Nem nehéz következtetéseket levonni az ilyenfajta műsorok nézésével, azok hatásával, eredményességével kapcsolatban. A gyermek-nézők, főleg a serdülő fiatalok valósággal szomjaznak a kalandot, a romantikát. Kapva-kapnak az ilyen lehetőségeken, amit a televízió biztosít is számukra, de hogy milyen nyomot hagy lelkületükön, milyen befolyással van rájuk az ilyen „kaland”, az ilyen „romantika”, arra nem nehéz következtetni. Ilyen vonatkozású hazai példát is találhatunk. Sokan emlékeznek még bizonyára azokra a fiatalokra, akik Budán egy taxisofórt ütöttek le, majd lányokkal erőszakoskodtak, hogy a rendőrségi vallomásukban arra hivatkoztak, hogy mindezt a „Rocco és fivérei” című filmben látták, onnan kapták az ötletet. Emlékezetes „A csónak visszafordul” c. televízió-film is, melynek megtekintése után

két fiatalos lányt szállítottak a Korányi kórház öngyilkos osztályára. Vallomásuk szerint a televízióbeli Andrea öngyilkossága adta a „végső impulzust” nekik. Ez az állítás vitatható ugyan, de tény, hogy azok a fiatalok, akik szinte egyebet sem látnak csak verekedést, erőszakot és halált a mozikban és a képernyőn, igen nehezen formálhatók becsületes, jellemes, erkölcsös, munkás emberekké. Nyilvánvalóan az ellenhatásnak még erősebbnek kell lenni. De vajon biztosítja-e ezt a szülői ház és az iskola?!

Dr. Halles Smith, az amerikai Rádió-kommentátorok Országos Egyesületének elnöke a televíziós adások légkörét így jellemezte: „Egy fiú találkozik egy lánnyal, ez a régi hollywoodi film témája. A televízió tipikus témája: Egy fiú találkozik egy hullával” [19].

Lehet némi túlzás e jellemzésben, de az is tény, hogy szinte minden nyugati televíziós irodalom foglalkozik a negatív (eldurvító, amorális, romboló) hatással, a szülők aggodalmaskodásával. Sokan ugyan úgy vélekednek, hogy a televízió-ellenes nézetek konzervativizmussal magyarázhatók, és hivatkoznak arra, hogy az 1910-es években a filmmel kapcsolatban állították sokan, hogy megrontja az ifjúságot, erkölcs-telenségre, felületességre nevel, rontja a szemet, alacsonyrendű szórákozást nyújt, stb.

A televízióval kapcsolatban azonban a szülők aggodalma jogos aggodalom és nem konzervatív állásfoglalás. Igaz, hogy egyes nyugati pszichoanalitikusok igyekeznek megnyugtani a szülőket, de ezek a nyugtató szavak nem hatnak elég meggyőzően. Azt állítják ugyanis, hogy a gyilkosságban, szadisztikus jelenetekben bővelkedő televízióműsorok hatása pozitív abból a szempontból, hogy a gyermekekben meglévő agresszív ösztönöket nézés közben leereagálják, s ezzel szinte kiélik magukat. Ha marad is némi negatív hatás, az nem lehet tartós. Az említett pszichoanalitikusok vélekedésével szemben azonban a világ számos országában tiltják pl. közelképben bemutatni az erőszakosságot, illetve borzalmas cselekedetet. A mi televízióink ilyen vonatkozásban is kevés probléma forrása, bár kétségtelen, hogy még a gyermekeknek szánt műsor is okoz olykor gondot. Jellemző példa lehet „A Tenkes kapitánya” c. ifjúsági filmsorozat. Az alkotók ez esetben vállalták azt, hogy a szörnyűségek bemutatása helyett inkább nevetségessé teszik hőseiket, hogy a konfliktust kiváltó szembenálló erőket operett-figurákká egyszerűsítik, bár tudták, hogy így valószerűtlenné válnak a szituációk. Szinte állandóan fegyveres katonákat láttunk a képernyőn, de halottat, sebesültet alig. Elkövezték azonban azt a hibát, hogy hosszú időn át mutatták az égő házba bezárt Veronikát, amint mellé üszkös gerendák hullnak, majd az áruló Dudvát, amint házába beleég. Ismeretes pedig az is, hogy a tűz — melytől állandóan óvják — borzalmas látványt jelenthet maga is a gyermek számára. Ismét más kérdés az, hogy hogyan fogadja a gyermeknélző Veronika életveszélyes helyzetét és Dudva György megégését. Nyilván az előzőért szorong, aggódik, míg az utóbbinak örül, de a tűz élménye itt mindkét esetben megrázza a gyermeket.

Éppen ezért nem helyes a gyermeket a műsor nézése közben ma-

gára hagyni a szülőnek. Az említett esetben is az a szülő járt el helyesen, aki gyermeke segítségére sietett, szerencsés fordulattal elterelte figyelmét.

Pedagógiai, egészségügyi és technikai tanácsok a televízió nézéséhez

A televízió nézésével kapcsolatban néhány praktikusnak tűnő szempontot is figyelembe kell venni a szülőknek:

„Mi újság a Futrinka
utcában?”

Foto: Nemes Péter

Ügyelniük kell elsősorban arra, hogy jól helyezték el lakásukban a televíziós készüléket. Lehetőleg ablakközeli sarokba tegyék a televíziót, hogy a képernyőre ne essen fény, mert a csillogás zavarja a nézést. A televízió magassága kb. egy sikkban legyen a szemünk vonalával, mert ha húzamosabb időn át magasra kell tartani a fejünket, az fejfájást okozhat. Kényelmesebb tehát, ha egyenesen, illetve kissé lefelé nézünk. Igen fontos a televíziótól való helyes távolság megválasztása is. Sokan, akiknek bár kisméretű szobája van, nagyképernyős készüléket vásárolnak. Ennek egyenes következménye, hogy lényegesen közelebről nézik a televíziót, mint kellene, így nem tudják a műsort sem élvezni kellően, hisz az apró pontok, vonalak, szemük előtt rajzolódnak képekké. Ügyeljünk arra, hogy kisképernyős készülék esetében legalább 2 méter, míg a nagyképernyős készülék esetében legalább 3 méter távolságban helyezkedjen el a néző.

Így elkerülhetjük a szem- és fejfájási panaszokat is és jobban élvezzük a műsort. Helyes, ha a készülék bekapcsolásakor hagyunk némi fényt a szobában, hogy a gyermek ne teljes sötétségben nézze a műsort. Jóllehet, a teljes sötétség hiánya nehezebbé teszi a képernyőre való koncentrációt, viszont a szemet, agyat nem fárasztja annyira.

Gondunk legyen arra is, hogy a gyermek szembe helyezkedjen el a televízióval. Ne engedjük meg, hogy oldalról, illetve fekvve nézze a gyermek az adást. Ügyeljünk a gyermek helyes testtartására, hisz nemcsak az iskolától, de tőlünk, szülőktől is függ, hogy a gyermek egészséges, szép testtartásúvá fejlődjön. Lehetőleg a szülő kapcsolja és állítsa be megfelelő élességűre mindig a készüléket, mert ezzel rászoktatja a gyermeket, hogy magától nem szabad azt bekapcsolni. Ez nemcsak azt a célt szolgálja, hogy elkerüljük a televízió meghibásodását, de azt is, hogy amikor nem vagyunk otthon a gyermek ne kapcsolja be a készüléket.

Sok helyütt mindkét szülő dolgozik. A gyerekek egy része délután jár iskolába. Az édesanya és édesapa reggel, amikor elkészön gyermekeitől, őket a napközi gondjaira bízva, vagy otthon hagyja, – a nagyobbakat minden felügyelet nélkül [20]. A szülők tehát hiába óvják esténként gyermekeiket a televízió káros hatásától, a másnap délelőtti ismétléskor az ő távollétükben minden korlátozás nélkül megnézhetik a nem nekik való műsort is. Ne engedjük tehát, hogy a gyermek maga kapcsolja be a készüléket, illetve hogy akkor nézze, amikor mi nem vagyunk otthon.

A szülőknek ügyelniük kell arra is, hogy a gyermek lehetőleg ne egyfolytában nézze végig a különböző műsorokat. Helyes, ha közben arra is van lehetőség, hogy a szülővel, esetleg a testvérekkel vagy a barátokkal megbeszéljék az előbb látottakat. Ez elősegíti a gyermek logikus gondolkodásának fejlődését, a gondolatok szavakba formálását, de előnyös abból a szempontból is, hogy a gyermek jobban koncentrálni, aktívabban figyeli a műsort, kritikussá válik, mert már adás közben is arra gondol, hogy utána megbeszéljük a látottakat. Ilyen vonatkozásban az iskola is nagy segítségére lehet a gyermeknek. Adhat például házi feladatot – de az ne legyen kötelező jellegű! – egy-egy televíziós műsorral kapcsolatban [21]. Ez szintén ösztönző lehet a gyermek figyelmére, fokozhatja aktivitását, megfigyelőkészségét, de fejlesztheti memóriáját, fantáziáját is. Szerencsés, ha egy-egy ifjúsági televíziós műsor az osztályfőnöki órákon is megvitátást nyer. Erre azonban szintén elő kell készíteni a tanulókat.

A műsor nézése közben számos körülmény gátolhatja a gyermek koncentrációját, csökkentheti figyelmét. A televízió nézése ugyanis sokkal nagyobb koncentrációt igényel, mint pl. a moziban a film nézése. Igen sok figyelemelterelő tényező léphet közbe. Szülők, esetleg vendégek közbeszólhatnak, megjegyzéseket tehetnek, ezek megzavarják a gyermek figyelmét. Pedig ha a műsor a gyermeknek való, hagynunk kell, hogy átadhassa magát az élményeknek, beleélje magát a történetbe. Ismeretes, hogy a „televízióműsorok hatása olyan érzelmi átéléseket vált ki a gyermekből, amely átélések, mint indítékok és motivációk játszanak szerepet a gyermekek magatartásában, cselekedeteiben” [22]. Tapasztalhattuk, milyen hatást gyakorolt az ifjú nézőkre a Tell Vilmos, Robin Hood, mennyi Tenkes kapitánya született a televízió hatására, kik harcoltak a gonosz ellenséggel szemben, óvták a hazát, védelmezték a szegényeket!

Az eddigiekben főleg a televízió negatív hatásával foglalkoztunk

„Foxi Maxi kalandjai”
nézése közben
Foto: Nemes Péter

azzal a céllal, hogy ráirányítsuk a figyelmet a televízió okozta problémák lehetőségére, hosszasan lehetne foglalkozni azonban a televízió pozitív hatásával is. Hiszen azt a szülők és pedagógusok nap, mint nap tapasztalhatják. Jellemző, hogy szinte meg lehet ismerni már az óvodában tájékozottságukról, kifejezőkészségükről, stb. a rendszeresen televíziót néző gyermekeket.

A hatás még erőteljesebben mutatható ki az iskolák I. osztályában, hol már nagyobb ismeretanyag kívánatos mint az óvodában, de jórészt a gyerekek csak azokkal az ismeretekkel rendelkeznek, amelyeket otthonról, illetve az óvodából hoztak magukkal. Szinte csodálatos azoknak az elsőosztályos gyermekeknek tájékozottsága, akik a televíziót rendszeresen nézik. Jellemző például, hogy a vidéki gyermekek úgy beszélnek a fővárosról, mint ismerős helyről, jól lehet csak a képernyő mutatta meg nekik. Ugyanez a helyzet a pesti, illetve a városi gyerekekkel kapcsolatban, kik a falut ismerhették meg a televízió segítségével. A mai gyermek ismeretanyaga azonban messze túlterjed hazánk határain is. Beszélnek a távoli népekről, távoli tájakról, a tudomány és technika csodálatos eredményeiről, mint akár mindennapi dolgokról.

Gazdagabb a szókincsük, hisz az a különböző műsorok nézése kapcsán állandóan bővül, de segíti a szókincs gyarapodását a folytonos érdeklődés, kérdezősködés eredményeképpen nyert sok-sok válasz is.

Igen sokat lehetne foglalkozni a televízió magatartás, jellem, erkölcs stb. formáló pozitív hatásával is...

Túlzás nélkül állíthatjuk tehát, hogy óriási erő van birtokunkban, csak meg kell tanulni helyesen élni vele, eredményesen kell felhasználni azt. Tudomást kell szerezni a szülőnek a televízió pozitív és negatív hatásáról. Meg kell határozni, hogy mit nézhet és mennyi ideig nézheti a gyermek a televíziót. Segíteni kell, hogy a neki való műsor mély élménnyé váljon, fejleszteni kell kritikai érzékét, hogy ne passzív szemlélő, „hanem olyan aktív résztvevő legyen, aki a hatásokat a megkülönböztető-képességgel fogadja, meg tudja tartani a jót és el tudja vetni a rosszat, szelektálni és differenciálni tud, ami végső fokon a saját és sok egyénen keresztül az egész társadalom pozitív fejlődését szolgálja” [23].

Ahhoz, hogy a televízió hatása teljessé váljék, meg kell ismertetni a gyermekkel a televízió nyelvét, sajátos esztétikáját. Mindezek birtokában kritikus és tudatos nézővé válhat. A televízió akkor, de csakis abban az esetben tudja betölteni nemes hivatását, tudja szolgálni a szocialista nevelés ügyét, ha a szülők és pedagógusok segítségével a gyermekek is tudatos nézőkké válnak. Ez viszont függvénye az általános intelligenciának és az esztétikai ízlésnek, mely a *képzőművészeti-esztétikai és vizuális nevelés* eredményeképpen jön létre [24].

J E G Y Z E T E K É S I R O D A L O M

- [1] *Gábor István*: A pedagógiai távközlés korában. Magyarország, 1964. VIII. 16.
- [2] Helyi szempontból érdekes Heves megye televízió előfizetői számának alakulása is: 1958: 143, 1960: 1612, 1961: 4138, 1962: 8026, 1963: 13 602.
A televízió és hatása, Központi Statisztikai Hivatal, Bp. 1964.
- [3] *A. Sztrojewa*: A film, a televízió és a gyermek. Pedagógiai és Pszichológiai Ismeretterjesztés, 1963, 3—4.
- [4] Az 1964-es salgótarjáni konferencia anyaga Televízió és népművelés címmel jelent meg a Népművelési Intézet gondozásában. Szerk.: Harangi László.
- [5] A következő munkák a televízió rendszeres hatásáról számolnak be különös tekintettel a gyermekben kialakuló olyan tulajdonságokra, melyek létrejöttét és fejlődését a televíziós műsorok gyermeknézőkre gyakorolt hatásával lehet összefüggésbe hozni:
Himmelweit, H. T., Oppenheim, A. N., Vincze P.: Television and the Child. Oxford University Press. London, 1960. Összefoglaló tanulmány a televízió ifjúságra gyakorolt hatásáról.
Television and Child, 1958.
Television in the Lives of our Children.
Coffin, T. E.: Television's effects on leisure-time activities, *J. Appl. Psychol.*, 1948. 32. 550—558.
Meversohs, R.: Television research: an annotated bibliography, Bureau of Applied Social Research Columbia University, New York, 1953.
Bogart, L.: The age of television, Frederich Ungar Publishing Co. New York, 1956.
A gyermeki viselkedésformák a televízió hatására történő alakulásával foglalkozó tanulmányok:
Maccoby, E. E.: Television, its inpact on school children.
Riley, M. W. Cantwell, F. V. and Ruttinger, K. F.: Some observations on the social effects of television.
Maccoby, E. E.: Why do children watch television? *Pub. Opin. Quaterly*, 18. 1954.
G. E. Vilon: Voproszi szkolnovo televidenija, Szovjetszkaja Ped., 1960. IX.
H. H. Casirer: Television Teaching Today. UNESCO, 1960. Párizs.
- [6] *Siegrief Mohrhof*: A filmoktatás eszközei. 99.
„A film az oktatásban”, Filmművészszövetség, 1963.
- [7] Svájci Nemzetközi UNESCO Bizottság: *Moderne Formen der Jugendbildung*, 1958.
- [8] *Dr. E. Fleming*: A televízió szerepe a tanításban és nevelésben. Varsó, 1963.
- [9] *Kun Anna*: Egy pályázat margójára, *Köznevelés*, XIX. 2.—52.
- [10] Az 1964. októberében végzett felmérés eredményét Dr. Berencz János közölte.
- [11] Jellemző példa erre, hogy a Szovjetunió televíziója a „Csapajev” c. filmet úgy mutatta be az ifjúsági műsorban, hogy az idegekre károsan ható jeleneteket kivágta, illetve állóképekkel cserélte fel. — Ez az eljárás egyébként művészi és egyéb szempontból is vitatható lehet!
- [12] *Dr. Clifford Lutton* az angol orvosok egyesületének 1964-es ülésén felszólalásában az angol televízió erkölcsstelen műsorával kapcsolatban fejtette ki véleményét, mely szerint az angol televízió mindent elkövet a fiatalság szexuális kíváncsiságának fokozására, üzletet csinál a szexualitásból. *Népszava*, 1964. november 14.
- [13] Lásd *Kayser Albertné*: TV-este fél 11 órakor. *Család és Iskola*, 1964. október.
- [14] *Dr. Harsányi István*: A televízió és a gyermek. *Köznevelés*, 1964. január 5.
Dr. Berencz János: A gyermek és a televízió. *Hevesmegyei Népújság*, 1962. november 6.
- [15] *Dr. Megyeri Ferenc*: A tanuló 24 órája c. írásában (*Köznevelés*, 1964. XX., XXI.) szintén a gyermek napi időbeosztásával foglalkozik, főleg a szabadidő vizsgálata szempontjából.
- [16] Lásd Dr. Megyeri Ferenc idézett írását.
- [17] *Dr. Barta Lajos*: A televízió műsorok hatása a gyermek és ifjúsági nézőkre. *Film és Ifjúság*, 1962. II. 1.

- [18] Preparation and use of audio-visual. New York, Inc. Aids, Precinte-Hall Hass and Packer, 1955.
- [19] *Dr. Huszár Tibor*: Fiatalok bűnözők, Budapest, 1964. 126.
- [20] *A. Mirecki*: Az 1961. június 6-án megjelent lengyel hetilapban, a Zyjmy Dljezben is foglalkozik ezzel a kérdéssel.
- [21] Igen nagy segítséget jelent a pedagógusoknak a „Műsorkalauz pedagógusoknak” c. televíziós-adás.
- [22] Dr. Barta Lajos i. m. 22.
- [23] *Dr. Győry Gábor*: A film és a televízió a nevelésben. Magyar Pedagógia, 1963/3. 308.
- [24] *Balázs Béla*: Filmkultúra, Budapest, 1947.